Op bezoek in...

Nederland

Jan Willem Bultje

Wereld Reeks | EUROPA

VISIT…

Officiële naam: Nederland
Officiële taal: Nederlands
Landoppervlak: 33.889 km^2
Kustlijn: 451 km
Klimaat: gematigd zeeklimaat
Aantal inwoners: 16.300.000
Hoofdstad: Amsterdam
Godsdienst: rooms-katholiek, protestant, islam
Munteenheid: Euro

SCHIERMONNIKOOG
AMELAND
TERSCHELLING
VLIELAND
TEXEL
WADDENZEE
Eemshaven
Lauwersoog
Holwerd
Delfzijl
Leeuwarden
Groningen
Slochteren
Harlingen
Heiligerlee
Drachten
Sneek
Oldeboorn
Assen
Den Helder
Afsluitdijk
Wieringermeer
IJSSELMEER
Heerenveen
Westerbork
NOORDOOST-POLDER
De Weerribben
Emmen
Enkhuizen
Emmeloord
Meppel
Hoogeveen
Alkmaar
Hoorn
Schokland
Egmond aan Zee
MARKERMEER
Purmerend
Edam
Volendam
Lelystad
Zwolle
IJmuiden
Zaandam
Marken
Noordzeekanaal
Haarlem
Amsterdam
FLEVOPOLDER
Zandvoort
Almere
Almelo
Hoofddorp
Schiphol
Amstelveen
IJssel
Deventer
Hengelo
Noordwijk
Lisse
Hilversum
Apeldoorn
Enschede
Leiden
Alphen a.d.Rijn
Amersfoort
Zutphen
DUITSLAND
Madurodam
Utrecht
Zeist
Zoetermeer
Veenendaal
Ede
Arnhem
Gouda
Delft
Lek
Wageningen
Doetinchem
Münster
Rotterdam
Waal
Nijmegen
Rijn
Dordrecht
Oss
's-Hertogenbosch
Breda
Tilburg
Maas
Roosendaal
Dortmund
Essen
Duisburg
Bochum
Helmond
Eindhoven
Venlo
Krefeld
Antwerpen
BELGIË
Köln
Heerlen
Kerkrade
Maastricht
Brussel
Eijsden
Luik

Op bezoek in... Nederland

Jan Willem Bultje

KIT Publishers, Amsterdam

KIT Publishers

Europees Platform voor het Nederlandse Onderwijs

Op bezoek in... Europa is een reeks informatieve kinderboeken over Europese landen. De boeken maken deel uit van een Wereldreeks voor kinderen.

Op bezoek in... Nederland
Samenstelling en foto's: Jan Willem Bultje
Foto p. 14 (o): Nederlands Politie Museum, Apeldoorn; p.16 (b) Nieuwland Erfgoedcentrum, Lelystad; p.16 (o): de Waddenvereniging; p.20: nr4s.web-log.nl; p. 22: Museum Panorama Mesdag, Den Haag; p. 31 (o): Supportersclub Oranje, Amsterdam; p. 22 (o), 34(b), 36(m): Monieke Boonstoppel; p. 40, 41: Evert Zwaanswijk
Inhoudelijke adviezen: Paul van den Boorn, Maastricht
Vormgeving binnenwerk: Grafisch Ontwerpbureau Agaatsz BNO, Meppel
Omslag: URBAN Perception, Amsterdam
Cartografie: Armand Haye, Amsterdam
Productie: T&P Far East Productions, Soest

© 2009 KIT Publishers – Amsterdam

KIT Publishers
Postbus 95001
1090 HA Amsterdam
Nederland
E-mail: publishers@kit.nl
Websites: www.kit.nl/publishers
www.europe4kids.net
www.samsam.net
www.onvergetelijkindie.nl

ISBN 978 90 6832 765 6
NUR 232 / 258

Reeds verschenen in de Wereldreeks

Aruba, Bonaire, Curaçao, Saba, Sint Eustatius en Sint Maarten	ISBN 978 90 6832 781 6	*Hongarije*	ISBN 978 90 6832 867 7	*Polen*	ISBN 978 90 6832 869 1
België	ISBN 978 90 6832 855 4	*Indonesië*	ISBN 978 90 6832 854 9	*Roemenië*	ISBN 978 90 6832 469 3
Bulgarije	ISBN 978 90 6832 451 8	*Iran*	ISBN 978 90 6832 857 8	*Saudi-Arabië*	ISBN 978 90 6832 785 4
Cambodja	ISBN 978 90 6832 453 2	*India*	ISBN 978 90 6832 746 5	*Slovenië*	ISBN 978 90 6832 868 4
Cyprus	ISBN 978 90 6832 861 5	*Israël*	ISBN 978 90 6832 872 1	*Slowakije*	ISBN 978 90 6832 865 3
Egypte	ISBN 978 90 6832 784 7	*Letland*	ISBN 978 90 6832 863 9	*Spanje*	ISBN 978 90 6832 452 5
Estland	ISBN 978 90 6832 862 2	*Litouwen*	ISBN 978 90 6832 864 6	*Suriname*	ISBN 978 90 6832 454 9
Finland	ISBN 978 90 6832 782 3	*Malta*	ISBN 978 90 6832 860 8	*Thailand*	ISBN 978 90 6832 994 0
		Marokko	ISBN 978 90 6832 859 2	*Tsjechië*	ISBN 978 90 6832 866 0
		Oman	ISBN 978 90 6832 455 6	*Zweden*	ISBN 978 90 6832 858 5

Inhoud

7 Inleiding

8 Geschiedenis

15 Het land

19 Steden

25 Vervoer

30 De mensen

35 Onderwijs

38 De Nederlandse keuken

40 De economie

44 De natuur

47 Toerisme

51 Register

Inleiding

Nederland wordt in het buitenland vaak 'Holland' genoemd. De naam Holland is sinds de Middeleeuwen de wereld ingegaan, mee met de handelsschepen die vanuit de havensteden in het gewest Holland naar alle windstreken voeren.

Nu denken de mensen bij 'Holland' aan kaasmeisjes op klompen, tulpen, molens, sloten en polders. Of aan de Keukenhof (een bloemenpark), of aan Johan Cruijff, die het Nederlandse voetbal heeft groot gemaakt.

Nederland is maar een klein landje, maar de combinatie van de ligging aan zee en de geaardheid van de 'Hollanders', een sterke handelsgeest en durf, heeft Nederland groot gemaakt en op de kaart gezet. Van oudsher was de blik van de Hollanders naar buiten gericht.

Nederland – waterland, waar een klein landje groot in is

Als klein waterrijk land heeft Nederland heel wat strijd moeten leveren tegen het water. We moesten ook wel, want 40 procent van het land ligt onder de zeespiegel en zou onder water lopen als er geen dijken waren aangelegd. Nederlandse waterwerken zijn wereldberoemd, zoals de Afsluitdijk en de Deltawerken.

Tegelijk werden we heel inventief in het winnen van land op water. Grote stukken van de Zuiderzee, een binnenzee, zijn ingepolderd. In Groningen en Friesland worden kwelders, buitendijks gelegen aangeslibd land dat bij vloed niet meer onderloopt, stukje bij beetje in gebruik genomen.

De strijd tegen het water is nog altijd actueel. En een nieuwe uitdaging staat voor de deur: door de klimaatveranderingen als gevolg van de milieuinvloeden zal de zeespiegel in de toekomst nog stijgen. Zullen de dijken dit aankunnen?
Ook de handelsgeest heeft niet aan belangrijkheid ingeboet. Waar ter wereld je ook komt, altijd zie je wel een reclamebord met Philips, Shell of Heineken of een andere van oorsprong Nederlandse *multinational* (bedrijf met vestigingen wereldwijd).

▼ *Duinen langs de Noordzeekust beschermen het land tegen overstroming. Maar zullen ze ook in de toekomst voldoende bescherming bieden?*

Geschiedenis

De geschiedenis van het huidige Nederland begint eigenlijk als Karel V in 1519 keizer wordt van Duitsland en heer der Nederlanden. Grote delen van Europa vielen in deze periode onder het Habsburgse rijk. Met de Nederlanden werden de Noordelijke en de Zuidelijke Nederlanden (het gebied dat nu België heet) bedoeld.

▼ *Een hunebed in de provincie Drenthe. Hunebedden zijn gebouwd in de steentijd, circa 5000 jaar geleden. De stenen zijn hier in de ijstijd terechtgekomen, uit Scandinavië meegevoerd door het voortkruiende landijs.*

Daarvoor was het land natuurlijk ook al bewoond. Het was opgedeeld in allerlei graafschappen en hertogdommen. En een paar eeuwen daarvoor waren de Vikingen geweest en aan het begin van de jaartelling de Romeinen. Nog weer eerder was het land bewoond door mensen die in het stenen tijdperk leefden. Maar dat is allemaal zo lang geleden.

Willem van Oranje, alias Willem de Zwijger, wordt in 1533 geboren als kind van lutherse ouders op slot Dillenburg, in het kleine vorstendom Nassau in Duitsland. Als hij elf jaar oud is, erft hij van zijn kinderloze neef René van Châlon uit Zuid-Frankrijk de titel prins van Orange (Oranje). De jonge prins komt in de gunst bij Karel V die hem naar zijn hof in Brussel haalt, waar hij in de katholieke leer wordt opgevoed. Als Karel V afstand doet van de troon, volgt zijn zoon Filips II hem op. Bij zijn vertrek naar Spanje benoemt Filips Willem tot stadhouder van Holland, Zeeland en Utrecht. Willem komt in conflict met Filips en als deze Alva (bijgenaamd de IJzeren hertog) als landvoogd stuurt om de ketters en beeldenbestormers een lesje te leren en de orde te herstellen, keert Willem terug naar zijn geboortehuis. Van daaruit bereidt hij zich voor op het verzet tegen het Spaanse schrikbewind. In 1580 verklaart Filips Willem vogelvrij. In 1582 wordt er een aanslag op hem gepleegd, die hij overleeft. Willem was zeer geliefd bij het volk en werd 'Vader des Vaderlands' genoemd. Twee jaar later wordt hij in Delft alsnog vermoord door Balthasar Gerards, een fanatieke katholiek.

▲ *Standbeeld van Willem van Oranje op het Plein in Den Haag.*

Godsdienststrijd

In 1517 maakte Maarten Luther, een Augustijner monnik, zijn kritiek kenbaar op de misstanden in de zichzelf verrijkende rooms-katholieke kerk. Vooral zijn actie tegen de aflaat, een systeem waarbij je in plaats van berouw tonen en boetedoen voor je zonden je schuld kon afkopen, bracht een enorme golf van verandering teweeg in Europa. In onze streken kreeg Luther navolging in de persoon van Johannes Calvijn, die veel aanhangers kreeg, de calvinisten. Zij stichtten hun eigen kerken en gooiden alles wat aan het roomse leven deed denken de kerk uit. Deze scheuring in de kerk leidde uiteindelijk in 1566 tot de beeldenstorm. De afgescheidenen, protestanten en calvinisten, vernielden de interieurs van de bestaande rooms-katholieke kerken.

De zoon van Karel V, Filips II, was een Spanjaard, en hij volgde zijn vader op als heer van de Nederlandse gewesten. Zijn levenswerk was om de afvalligen van de roomse kerk, de ketters en heidenen zoals ze genoemd werden, te vervolgen. Deze mensen raakten alles kwijt, hun bezittingen werden verbeurd verklaard en vaak moesten ze hun standvastigheid met hun leven bekopen. Filips II stuurde Spaanse troepen naar de Nederlanden onder leiding van Alva en hij voerde een strenge belasting in, de zogenaamde 'tiende penning'. Van alle verhandelde goederen moesten de mensen 10 procent aan de staat betalen. De verontwaardiging hierover was groot. Naar het buitenland gevluchte Nederlanders begonnen verzet te plegen op het water (de watergeuzen), daarbij gesteund door Willem van Oranje.

▲ *In het Mauritshuis in Den Haag is een tentoonstelling van de schilderijen van Johannes Vermeer. Rechts op het gebouw zie je een uitvergroting van het schilderij 'Meisje met de parel'.*

In 1568 begon de eerste volksopstand tegen het Spaanse gezag, samen met een geuzenleger in het Groningse Heiligerlee. Deze slag, die militair gezien niet veel voorstelde, maar een enorm effect had op de moraal van de opstandelingen, wordt veelal beschouwd als het begin van de Tachtigjarige Oorlog.

Alle gewesten wilden dat de Spanjaarden vertrokken, maar onderling geruzie over onder andere godsdienstkwesties leidde ertoe dat de rooms-katholieken zich verenigden in de Unie van Atrecht (Zuidelijke Nederlanden). Zij bleven trouw aan Filips II. De protestantse Noordelijke Nederlanden verenigden zich in de Unie van Utrecht en zo ontstond de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden. Het centrale gezag werd gevormd door de Staten-Generaal, bestaande uit vertegenwoordigers van de zeven gewesten.

De Gouden Eeuw

Antwerpen was in de zestiende eeuw de belangrijkste haven. Toen in 1585 het protestantse Antwerpen veroverd werd door de Spanjaarden vluchtten veel mensen naar Amsterdam. Amsterdam werd een rijke koopmansstad. Nederlandse schepen met handelswaar bevoeren de wereldzeeën. De kooplieden verenigden zich in 1602 in de Verenigde Oost-Indische Compagnie, de VOC, de eerste en grootste Naamloze Vennootschap met handelsposten over de hele wereld. Ze handelde niet alleen in specerijen, maar in meer dan honderd verschillende artikelen waaronder thee, zijde en porselein uit China. Duizenden mensen werkten voor de VOC.

Amsterdam werd een stapelplaats waar goederen uit alle windstreken binnenkwamen en over heel Europa werden gedistribueerd. De handel bracht veel geld op. Het waren gouden tijden. Schilderkunst, bouwkunst, en literatuur stegen naar grote hoogten. Deze periode wordt dan ook de Gouden Eeuw genoemd.

Wereldberoemde schilders leefden in deze tijd, zoals Rembrandt van Rijn, Johannes Vermeer en Jan Steen. In 1648 kwam met de vrede van Munster een einde aan de Tachtigjarige Oorlog met Spanje. Nederland maakte geen deel meer uit van het Habsburgse rijk en werd erkend als zelfstandige staat.

De Republiek

Na Stadhouder Willem II (die in 1650 overleed aan de kinderpokken) benoemden de Staten-Generaal, het bestuur van de Republiek, geen nieuwe stadhouder omdat ze vonden dat de Oranjes te veel op macht uit waren en te nauwe banden met Engeland hadden. Deze periode heet het Eerste Stadhouderloze Tijdperk.

Engeland zag in deze periode de groei van de Nederlandse handel met lede ogen aan. De VOC had tijdens de zeventiende en achttiende eeuw meer dan honderd schepen in de vaart, waarvan ongeveer 98 procent behouden terugkeerde na een reis. Het Engelse Parlement nam in 1651 de Acte van Navigatie aan, waarmee Engeland claimde de baas te zijn op alle wereldzeeën (*Britannia rules the waves*). Vier oorlogen met Engeland waren het gevolg; het waren handelsoorlogen die voornamelijk op zee werden uitgevochten.

Op de eerste was de Republiek niet voorbereid. Met de tweede had de Republiek meer succes. Behalve met Engeland was de Republiek ook in oorlog met Frankrijk. In 1672 werd het land van alle kanten aangevallen en het volk riep om een stadhouder. Willem III, zoon van Willem II, trad aan. Onder zijn leiding werden de Fransen teruggedrongen en op zee versloeg admiraal Michiel de Ruyter de Frans-Engelse vloot. Willem III trouwde met Maria Stuart van Engeland en werd zodoende koning van Engeland. Zijn niet erg geliefde schoonvader verjoeg hij op verzoek van het Engelse Parlement.

▼ *Michiel de Ruyter, de nationale zeeheld, won verschillende zeeslagen.*

Vanaf circa 1750 was het met de groei van de economie gedaan. De staatsschuld als gevolg van de zware oorlogslasten was enorm. De befaamde Hollandse handelsgeest was langzaam aan het inzakken.

De Franse tijd

De Franse Revolutie betekende het einde van de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden. In 1795 liepen Franse revolutionairen de republiek onder de voet, hun leus was *Vrijheid, Gelijkheid, Broederschap*. Ze noemden het land de Bataafse Republiek. In 1806 benoemde de Franse keizer Napoleon zijn broer Lodewijk Napoleon tot koning van het Koninkrijk Holland. Vier jaar later werd Nederland ingelijfd bij Frankrijk.

Koninkrijk der Nederlanden

Na de nederlaag van Napoleon bij Waterloo in 1815 was Nederland weer onafhankelijk. Vanaf dat jaar vormden België, Luxemburg en het huidige Nederland tezamen het Koninkrijk der Nederlanden. Koning Willem I, zoon van stadhouder Willem V, was de eerste koning.

De arbeidersbeweging – Vanaf 1850 ontwikkelde Nederland zich van een agrarische maatschappij tot een industriële maatschappij. Handwerk werd steeds meer vervangen door machines. De omstandigheden waaronder de fabrieksarbeiders moesten werken, waren erbarmelijk. Politieke groeperingen, met name de socialisten, zetten zich in voor het mondig maken van de arbeiders. De werknemers verenigden zich in 1872 in het Algemeen Nederlandsch Werklieden Verbond om betere arbeidsvoorwaarden voor elkaar te krijgen. De protestanten en rooms-katholieken scheidden zich echter af en stichtten hun eigen vakbonden, vanwege het 'goddeloze' socialisme. De vakbonden hebben veel bereikt wat betreft de verbetering van de arbeidsomstandigheden.

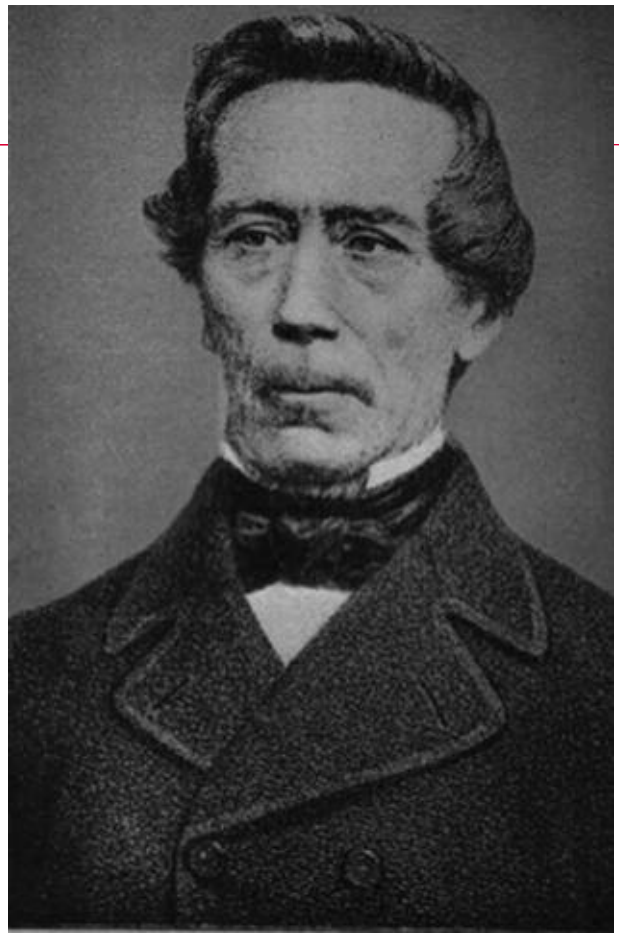

▲ *Thorbecke.*

▶ *Een uitgave van de communistenbond Spartacus, ontstaan uit de Revolutionair-Socialistische Arbeidersbeweging. Tot circa 1980 was de bond actief.*

In 1830 scheidden de Zuidelijke Nederlanden zich af en werden in 1839 een afzonderlijke staat met de naam België. Door de afscheiding was een grondwetsherziening noodzakelijk. In 1848 was de nieuwe grondwet klaar, waarin bepaald werd dat de koning minder macht kreeg en dat de volksvertegenwoordiging het voor het zeggen had. De liberale staatsman Thorbecke was de grondlegger van deze grondwet, waarin de basis werd gelegd voor de constitutionele monarchie die Nederland nog steeds is.

In 1874 werd een wet aangenomen die kinderarbeid verbood voor kinderen onder de 12 jaar. Bij de grondwetsherziening van 1848 werden directe verkiezingen ingevoerd. Alleen mannen boven 23 jaar die een bepaald bedrag aan belastingen betaalden mochten stemmen, ongeveer 11 procent van de bevolking. Allerlei voorstellen kwamen om het aantal kiezers te verhogen, maar het duurde nog tot 1917 voordat het algemeen kiesrecht voor mannen werd ingevoerd. Twee jaar later mochten ook vrouwen stemmen.

Tijdens de Eerste Wereldoorlog (1914-1918) bleef Nederland, zij het soms met moeite, neutraal. Na de oorlog zette Nederland het neutrale beleid voort.

Tweede Wereldoorlog (1940-1945)

Op 10 mei 1940 werd Nederland aangevallen door Duitse troepen en binnen vijf dagen was het land bezet. Al na zeer korte tijd werden allerlei verordeningen ingevoerd waaraan de mensen zich voortaan moesten houden. De joden moesten verplicht een gele ster op hun kleding dragen. Ze mochten ook niet meer overal werken of wonen.
Langzaam maar zeker werd het net rond hen aangetrokken. Er volgden razzia's waarbij ze opgepakt werden en naar kamp Westerbork werden getransporteerd. Westerbork was een doorgangskamp, van hieruit werden de mensen in goederentreinen naar concentratiekampen, zoals Auschwitz in Polen en Dachau in Duitsland, getransporteerd om te worden vergast. Slechts weinigen hebben deze concentratiekampen overleefd.
Veel mensen doken onder en kregen onderdak bij andere mensen. Daar was moed voor nodig, want als de Duitsers er achter kwamen, werden zowel de onderduikers als de mensen die ze verborgen hielden opgepakt en wachtte hen hetzelfde lot.
Sommige mensen gingen in het verzet. Ze zaten de bezetters dwars, zorgden voor onderduikadressen, hielpen mensen te vluchten en saboteerden allerlei dingen.

▲ *De Canadese bevrijders komen aan in Rotterdam.*

In 1944/1945, na vijf jaar bezetting, kwamen de Britten, Canadezen, Polen en Amerikanen het land bevrijden.
Na de bevrijding moest het land weer worden opgebouwd, want er was veel vernield tijdens de oorlog en de bevrijding.

Anne Frank – In 1933 nam Otto Frank zijn vrouw en zijn twee dochters, Anne en Margot, mee naar Nederland, op de vlucht voor het antisemitisme van de Nationalistische partij (NSDAP) van Hitler. Antisemitisme is een vijandige opstelling ten opzichte van joden op grond van op vooroordelen gebaseerde haat. De joden kregen overal de schuld van en werden vervolgd. Het leven werd hen onmogelijk gemaakt in Duitsland. De familie Frank ging in Amsterdam wonen. Toen het in 1942 ook in Nederland niet meer veilig was voor de joden, dook de familie onder in een huis aan de Prinsengracht in Amsterdam. Het achterste deel van dit huis, het 'Achterhuis', was een complete woning en hier verscholen zij zich. Anne begon hier haar dagboek, waarin ze schreef aan haar denkbeeldige vriendin Kitty. Zij was toen 13 jaar. Op 4 augustus 1944 werd de familie verraden, opgepakt en weggevoerd naar verschillende concentratiekampen. Anne overleefde het niet, zij stierf in maart 1945 in Bergen-Belsen. Haar dagboek werd bij toeval ontdekt tussen de spullen die in het Achterhuis waren achtergebleven. *Het Achterhuis* is het beroemdste dagboek ter wereld en het is in veel talen vertaald.

Nederland als koloniale macht – Tot aan de Tweede Wereldoorlog bezat Nederland koloniën: Nederlands-Indië, de Nederlandse Antillen en Suriname. In 1949 werd Nederlands-Indië zelfstandig. Het land heet sindsdien Indonesië. De onafhankelijkheid van Suriname volgde pas in 1975. De Nederlandse Antillen horen nog steeds bij het Koninkrijk der Nederlanden.

▲ *Willemstad, hoofdstad van Curaçao.*

Economisch gezien ging het Nederland in de jaren die volgden goed. Eind jaren vijftig werd in de provincie Groningen bij Slochteren gas in de bodem gevonden, destijds het grootste gasveld ter wereld. De industrie dijde enorm uit.
Door de bloeiende economie konden steeds meer mensen zich luxe artikelen permitteren. Een eigen auto werd heel gewoon, met als gevolg dat de wegen overvol raakten. Uitbreiding van het wegennet was noodzakelijk en veel vierbaanswegen werden aangelegd.
De samenleving onderging een enorme verandering. Jongeren lieten hun haren groeien. Democratisering, gelijkheid van kansen, was wat iedereen bezighield. Provo, *flower power*, hippies, de Beatles en de Rolling Stones bepaalden het beeld in de jaren zestig. Abortus, homoseksualiteit en de positie van de vrouw waren in de jaren zeventig en tachtig belangrijke onderwerpen van discussie.

Watersnoodramp – In 1953 voltrok zich een grote ramp in het zuidwesten van het land. Een zware noordwester storm in combinatie met springvloed veroorzaakte een grote overstroming in de provincie Zeeland, waarbij ruim 1800 mensen verdronken.
Om te voorkomen dat zo'n ramp zich in de toekomst nogmaals zou kunnen voltrekken, werd een grootse oplossing bedacht: de dijken werden opgehoogd en zeearmen werden afgedamd. Dit project heet de Deltawerken, het grootste waterbouwkundige project ooit. De Stormvloedkering Oosterschelde is het meest indrukwekkende onderdeel.

Het land

Nederland heet officieel het Koninkrijk der Nederlanden. Het grenst in het oosten aan Duitsland en in het zuiden aan België. Ten noorden en westen van Nederland ligt de Noordzee.

Nederland is een vlak land. De laagste plek is -7 meter en ligt in de Zuidplaspolder in Zuid-Holland. Het hoogste punt, de Vaalserberg op het drielandenpunt in Limburg, ligt op 322 meter.

Nederland is een klein landje, van noord naar zuid is het ongeveer 300 kilometer lang en van oost naar west ongeveer 200 kilometer. De oppervlakte is 41.526 km^2 – waarvan veel water – waarop meer dan 16 miljoen mensen wonen en dat betekent dat Nederland een van de dichtstbevolkte landen ter wereld is: ongeveer 452 inwoners per km^2. De bevolking bestaat voor 83 procent uit mensen van Nederlandse afkomst en voor 17 procent uit mensen van niet-Nederlandse afkomst, zoals Turken, Marokkanen, Surinamers, Antillianen, Ghanezen en nog vele andere nationaliteiten.

▲ *In het noorden van het land staan boerderijen vaak nog op wierden of terpen. Dat zijn door mensen aangelegde heuvels om bij hoog water droog te blijven.*

Nederland heeft twaalf provincies met een provinciaal bestuur.

In het noorden: Groningen, Friesland en Drenthe
In het oosten: Overijssel en Gelderland
In het midden: Flevoland en Utrecht
In het westen: Noord-Holland, Zuid-Holland en Zeeland
In het zuiden: Noord-Brabant en Limburg

Er zijn 483 gemeenten.

▼ *De duinen, zoals hier bij Egmond aan Zee, beschermen het land tegen overstromingen.*

Eiland op het droge – In de Noordoostpolder ligt het historische plaatsje Schokland. Vroeger was het een eilandje in de Zuiderzee, maar wind en zee knabbelden steeds meer van het eiland af, zodat het uiteindelijk te gevaarlijk werd voor de bewoners. In 1859 werd het ontruimd. Nu is het een 'eiland op het droge' en het staat op de Werelderfgoedlijst van Unesco.

Ongeveer 40 procent van het land ligt onder de zeespiegel en zou onder water lopen zonder dijken en duinen. Grote delen van het land zijn vlak, vandaar de naam Neder(= laag)land. Maar dijken en duinen houden de zee tegen.
In het oosten en in het zuiden zijn heuvels. De bodem van het laaggelegen gebied bestaat uit klei en veen. De hogere gedeeltes zijn gevormd in de ijstijd. Toen de uit Scandinavië afkomstige gletsjers begonnen te smelten, bleven zand en grind op de bodem achter.

Laag Nederland bestaat voornamelijk uit polders, stukken land die door dijken zijn omgeven en waaruit het water is weggepompt. In de weiden grazen koeien en er wordt aan tuinbouw en veeteelt gedaan. Hoger Nederland heeft een afwisselender landschap: heidevelden, bossen, akkers en weidevelden.
In de vorige eeuw zijn grote stukken van wat eens de Zuiderzee was, ingepolderd. Eerst werd in 1932 een dijk van 30 kilometer aangelegd, de Afsluitdijk. De eerste polder die in dit gebied werd drooggelegd, was de Wieringermeer, daarna volgde de Noordoostpolder en nog later de Flevopolders.

▲ *De Afsluitdijk vormt de verbinding tussen de provincies Friesland en Noord-Holland. Nederland is trots op zijn waterwerken. 'Een volk dat leeft, bouwt aan zijn toekomst' vermeldt een monument midden op de Afsluitdijk.*

De eilanden

In het noorden tussen de Noordzee en de Waddenzee liggen zeven waddeneilanden: Texel, Vlieland, Terschelling, Ameland en Schiermonnikoog zijn bewoond; Rottum en Rottumerplaat zijn vogeleilanden. Aan de kant van de Waddenzee is een uniek natuurgebied ontstaan dat bij eb grotendeels droogvalt. Ook het zuidwesten van het land bestaat voor een deel uit eilanden. Voorne-Putten en Goeree-Overflakkee horen bij Zuid-Holland; de Zeeuwse eilanden zijn Schouwen-Duivenland, St. Philipsland, Tholen, Walcheren, Noord-Beveland en Zuid-Beveland.

◀ *Wadlopen als bij eb de zee zich terugtrekt, is een fantastisch avontuur. Altijd gaat er een gids mee.*

▶ *Grazende schapen houden het gras kort op de dijken en rivieren*

▲ *De Waalbrug bij Nijmegen. De rivier de Waal wordt druk bevaren met duwboten die hun lading naar het Duitse Ruhrgebied brengen.*

Rivieren en meren

Drie belangrijke rivieren monden uit in de Noordzee: de Rijn, de Maas en de Schelde. De Rijn ontspringt in Zwitserland. Tot aan de Zwitserse stad Bazel is de rivier bevaarbaar voor grote schepen. Het is de belangrijkste vaarweg in Europa. Net over de grens in Nederland vertakt de rivier zich in de Waal en even verderop in de IJssel.

De Maas ontspringt in het noorden van Frankrijk en komt bij Eijsden, een eindje onder Maastricht, ons land binnen. Het is een echte regenrivier, dat wil zeggen dat ze gevoed wordt met regenwater (en niet met smeltwater van gletschers); in de winter staat het water hoog en 's zomers laag. Ook de Schelde komt uit Noord-Frankrijk en stroomt via Vlaanderen in België dwars door Antwerpen de Westerschelde in en vandaar naar de Noordzee.

◀ *Het turf wordt gestoken en moet daarna drogen. De turf wordt in stapels van tien op elkaar gezet. Dan kun je ze beter tellen, 'turven' dus.*

Door afgravingen van veengronden zijn in het verleden in Zuid-Holland meren ontstaan. De aldus verkregen turf diende vroeger als brandstof. In Limburg gebeurde en gebeurt iets soortgelijks: door het baggeren naar grind ontstonden meren en plassen. Nu zijn het belangrijke recreatiegebieden voor de watersporter. De meren in het zuidwesten van Friesland stammen uit de ijstijd.

◀ *In Nationaal Park De Weerribben is op de plaatsen waar het veen werd afgegraven alles volgelopen met water. Die stroken water zijn de 'weren'. De stroken land ertussen waarop de turf te drogen werd gelegd, heten 'ribben'.*

▼ *Een sneeuwlandschap in de duinen, een zeldzaam schouwspel.*

Klimaat

Nederland heeft een gematigd zeeklimaat. De ligging aan zee en de invloed van de Warme Golfstroom zorgen voor relatief veel neerslag en een gemiddelde temperatuur in de zomer aan de kust van 16° C en in de winter van gemiddeld 3° C. In het binnenland liggen de gemiddelde temperaturen nauwelijks hoger of lager in deze seizoenen. Veel verschillen zijn er dus niet. De laagste temperatuur ooit in Nederland gemeten was -27,8° C en de hoogste temperatuur 38,6° C. De waddeneilanden en de Zeeuwse eilanden hebben relatief meer zonuren. Op de wadden is de temperatuur in de zomer een paar graden lager dan in Zuid-Limburg. 's Winters is het omgekeerd, dan is het aan de kust warmer.

Steden

Amsterdam is de hoofdstad van Nederland en tevens de grootste stad van het land. Het aantal inwoners bedraagt ongeveer 750.000 en met de inwoners van de agglomeratie erbij, dat is Amsterdam plus omstreken, zijn het er ruim een miljoen. De stad telt 1281 bruggen en er wonen ongeveer 200 verschillende nationaliteiten.

Amsterdam die grote stad, is gebouwd op palen – Dit zijn de beginregels van een oud versje. De grond in Amsterdam was en is drassig, en daarom worden er nog steeds, net als vroeger, lange palen in de grond geslagen, net zo diep tot ze de vaste zandlaag bereiken. Tegenwoordig zijn de palen van beton, vroeger waren ze van hout. Als de palen in de grond zitten kan met de bouw worden begonnen.

Van oudsher is Amsterdam een echte haven- en handelsstad. Haar naam dankt de stad aan een dam in de rivier de Amstel, de 'Aemstelledam'. De stad is ongeveer 800 jaar geleden ontstaan op de plek waar de Amstel uitmondde in het IJ. Op diezelfde plek verrees omstreeks 1900 het Centraal Station van de architect Cuypers, die ook het Rijksmuseum ontwierp. Handel en zeevaart brachten de stad in de zestiende en zeventiende eeuw grote welvaart. De kooplieden lieten herenhuizen met mooie gevels langs de grachten bouwen. Nu is de grachtengordel een belangrijke toeristische trekpleister. De dierentuin Artis is de oudste van het land.

▼ *Langs de Amsterdamse grachten met de mooie grachtenpanden.*

▲ *Stadskinderen zoeken hun heil vaak in het park. De straten zijn te vol met geparkeerde auto's of er is teveel verkeer om veilig te kunnen spelen.*

Via het in 1876 gegraven Noordzeekanaal heeft Amsterdam een verbinding met de Noordzee, maar het belang van de haven neemt de laatste tijd af. Ongeveer 12 procent van de Amsterdamse beroepsbevolking werkt in de industrie, zoals Akzo Nobel, Draka en Stork. Een grote werkgever is de luchthaven Schiphol waar bijna 58.000 mensen werken. De stad breidt zich nog steeds uit. In het IJmeer is op opgespoten grond de nieuwe wijk IJburg aangelegd.

Nederlandse kinderen houden van buitenspelen. Voor een potje knikkeren of hinkelen is iedereen te porren in een bepaalde tijd van het jaar. Maar even plotseling als het knikkerseizoen begint, stopt het ook weer. En dan moet er een ander spel komen. Vera heeft iets bedacht en dat wordt nu overal in haar buurt gespeeld. 'Het heet babyen,' zegt ze. Ze legt uit hoe je het moet spelen. 'Je staat in een kring en je gooit de bal onverwacht naar iemand toe en tegelijk roep je z'n naam. Als hij de bal niet vangt, lopen de anderen weg en dan moet hij ze met de bal aantikken.' Ze lacht. 'Ja, het is nog veel ingewikkelder, maar je snapt het beter als je het ziet.'

◀ *Omdat in de Tweede Wereldoorlog een groot deel van het centrum van Rotterdam door de Duitsers werd platgegooid, zie je op sommige plekken in de stad oude en nieuwe gebouwen naast elkaar.*

Rotterdam

De tweede stad van het land telt ruim 600.000 inwoners. Rotterdam is een van de grootste havens ter wereld. Een dam in het riviertje de Rotte markeert het begin van Rotterdam. Toen in de zestiende eeuw de eerste havens werden aangelegd, was Rotterdam al gauw de belangrijkste stad in de regio. In de negentiende eeuw werd een nieuwe verbinding naar zee gegraven, de Nieuwe Waterweg, en dat betekende een enorme impuls voor de haven.

Veel historische gebouwen zijn er niet meer in de stad. Toen de Duitsers in 1940 Nederland binnenvielen, dwongen zij Nederland zich over te geven door te dreigen met bombardementen op de grote steden. Rotterdam werd daarvan het slachtoffer. De hele binnenstad werd platgebombardeerd. Er kwamen 800 mensen om en 80.000 mensen werden dakloos.

Na de oorlog werd de stad weer opgebouwd. Rotterdam heeft een moderne binnenstad, met bijzondere architectuur, zoals bijvoorbeeld de kubuswoningen. Het winkelcentrum heeft als bijnaam ‘de Koopgoot’.

▼ *Containers worden geladen, gelost en overgeladen in binnenvaartschepen.*

Madurodam – letterlijk de kleinste stad van Nederland, in de zin van miniatuur. Alles wat je in het echt kunt tegenkomen is er nagebouwd op een schaal van 1:25. Gevels, grachten, straatjes, weilanden, voetbalstadions. Niet alleen gebouwen en wegen, maar ook mensen, rijdende treinen en taxiënde vliegtuigen op Schiphol tref je er aan. Ook de seizoensinvloeden zijn zichtbaar: in de herfst lopen de 'mensen' met een paraplu en 's winters zijn er ijsbanen en er is zelfs een kerstmarkt.

Den Haag

Met een inwoneraantal van bijna 470.000 is Den Haag de derde stad van Nederland. De naam komt van 'Die Haghe', een slot dat bij een jachtterrein van de graven van Holland was gebouwd.
Den Haag, ook wel hofstad genoemd, is al meer dan 500 jaar bestuurscentrum. Vroeger al woonden de stadhouders hier en ook de koningin woont in Den Haag. Van oudsher zetelt de regering op het Binnenhof. Den Haag heeft nooit stadsrechten gekregen en is dus eigenlijk het grootste dorp van Nederland. Veel historische gebouwen zijn er te zien en oude hofjes. Tegen de stad aan liggen de duinen. De zee is vlakbij. De badplaats Scheveningen is tegen Den Haag aangebouwd.

▲ *Panorama Mesdag.*

Het Panorama van Mesdag is een schilderij van gigantische afmetingen in een speciaal voor het schilderij ontworpen gebouw. Het is een cilindervormig schilderij van 14 meter hoog en met een omtrek van 120 meter en een oppervlakte van ruim 1680 vierkante meter. Het laat een vergezicht zien op de Noordzee, de duinen, het strand en het Scheveningen van rond 1880. Het bekijken ervan is een bijzondere belevenis: je staat midden in het schilderij en kan om je eigen as 360 graden in de rondte kijken. Het is geschilderd door Hendrik Willem Mesdag, een beroemde schilder van de Haagse School.

◀ *Het Scheveningse strand.*

Utrecht

Utrecht is bijna 2000 jaar oud en is ontstaan als Romeinse legerplaats. Toen was het een grenspost bij een doorwaadbare plaats (*Trecht*), stroomafwaarts (*Uut*) gelegen, waar de handelsweg tussen Keulen en Engeland beschermd werd. In 1122 verleent de bisschop stadsrechten. De burgers mochten nu een muur om de stad bouwen. Tegenwoordig heeft de stad ruim 270.000 inwoners en is het de vierde stad van het land. Een van de oudste universiteiten van het land is hier gevestigd. De historische binnenstad met de grachtjes en de werfkelders barst van de winkeltjes, cafeetjes en (betaalbare) restaurantjes. Een gezellige plek voor de vele studenten die Utrecht huisvest. Een bezienswaardigheid is de Domtoren (112 meter hoog), die in 2004 750 jaar bestond. De stad ligt heel centraal en is daardoor een belangrijk knooppunt van wegen, spoorwegen en waterwegen.

▲ *Werfkelders op de Oude Gracht in Utrecht.*

Groningen

De metropool van het noorden is met een inwoneraantal van 180.000 de zevende stad van het land en de grootste stad van Noord-Nederland. Groningen is mét Maastricht een van de gezelligste steden van het land, zegt men. Het is een oude Hanzestad, in de Middeleeuwen al onderhield Groningen handelsbetrekkingen met de Oostzeelanden en Engeland.
De stad heeft gotische kerken zoals de Martinikerk en de A-kerk. De Martinitoren is het symbool van de stad en is met 96 meter de drie na hoogste toren van het land. Het centrum van de stad werd tijdens de bevrijding in 1945 zwaar beschadigd en de prachtige Grote Markt, waar vroeger renaissancehuizen stonden, is voor een deel opnieuw opgebouwd. Het is een levendig plein met vele cafés, restaurantjes en terrasjes en een paar keer per week is er markt.

▼ *De Martinitoren noemen de Groningers ook wel met enige vertedering 'd'olle grieze' (de oude grijze).*

De Randstad – Zo wordt het verstedelijkte gebied genoemd in het westen van het land waartoe Amsterdam, Rotterdam, Den Haag, Utrecht en alle dorpen en steden ertussen behoren. In dit gebied, dat 13 procent van het oppervlak van Nederland beslaat, wonen meer dan 6 miljoen mensen. De belangrijkste culturele centra liggen hier, evenals de belangrijkste economische concentraties zoals de Rotterdamse en Amsterdamse havens, en Schiphol.

◄ ▲ *In Maastricht wordt carnaval op straat gevierd. Iedereen gaat verkleed en in groepen trekken de mensen, vergezeld door een paar muzikanten, door de stad.*

Maastricht

De meest zuidelijke stad van het land en qua grootte de achttiende stad is Maastricht. De stad is zo bijzonder, omdat ze zo niet-Nederlands aandoet. De stad is ontstaan in de Romeinse tijd, toen de Romeinen een brug maakten over de rivier de Maas: Mosae (Maas) Trajectum (doorwaadbare plaats). Oude kerken, zoals de Sint-Servaaskerk en de kerk van Onze-Lieve-Vrouwe, herinneren nog aan de tijd dat de stad bisschopszetel was van de bisschop van Tongeren, Servatius. De stad heeft ook veel gotische kerken, die later zijn gebouwd. Vaak is er gevochten om de stad door de Spanjaarden en de Fransen.

Aardewerk en glas waren de voornaamste industrieën van Maastricht. De beroemde Sphinxfabrieken werden hier opgericht door Petrus Regout, afkomstig uit een familie van aardewerk- en porseleinhandelaars, die rond 1830 besloot zelf glas en aardewerk te gaan fabriceren. In zijn fabriek moesten kinderen en volwassenen onder vaak erbarmelijke omstandigheden werken. De mensen woonden in vervallen achterbuurten. Na afbraak zijn deze straten deel uit gaan maken van het hypermoderne stadsdeel Céramique, een wijk in de binnenstad met woningen, culturele instellingen, winkels, kantoren en cafés. Verschillende beroemde architecten leverden een bijdrage aan het stedenbouwkundige plan voor de wijk.

▲ *De St. Servaasbrug in Maastricht verbindt de beide oevers over de Maas.*

▲ *Middeleeuwse kerken bepalen het gezicht van Maastricht.*

Vervoer

Nederland ligt centraal in West-Europa op een plaats waar drie belangrijke rivieren in zee stromen. Daardoor is het een knooppunt van transport. De goederen die via de havens in Nederland aankomen, worden verder door Europa getransporteerd via vrachtwagens, met binnenvaartschepen en met goederentreinen.

▲ *Helemaal links een vertrekkende intercity, daarnaast een sneltrein op het station in Alkmaar.*

Het land heeft een goed en uitgebreid wegennet met grote doorgaande autowegen en goede lokale wegen. Nederlandse transportondernemingen met vrachtwagens behoren tot de grootste van Europa.

▼ *Autosnelwegen doorkruisen de schaarse natuurgebieden die Nederland nog rijk is. Op sommige plekken zijn zogenaamde wildviaducten aangelegd om de gebieden weer aaneen te schakelen en zo het leefgebied van de dieren te vergroten.*

Openbaar vervoer

De meeste grote steden zijn bereikbaar met intercitytreinen die elk halfuur rijden. Verder zijn er sneltreinen en stoptreinen. Het spoorwegnet wordt heel intensief gebruikt. Streekbussen verzorgen het vervoer van de steden naar de dorpen. In minder dichtbevolkte gebieden rijdt de buurtbus, bestuurd door vrijwilligers.
In Amsterdam, Rotterdam, Utrecht en Den Haag rijden trams en bussen. In andere steden rijdt alleen de stadsbus. Amsterdam en Rotterdam hebben ook een metro.

▲ *In veel dorpen en steden zijn busstations van waaruit stadsbussen, streekbussen en interliners naar verschillende bestemmingen rijden.*

Files – Dagelijks brengen bijna 500.000 mensen een deel van hun tijd door in een stilstaande of langzaam rijdende auto. Vooral in de Randstad waar zo veel mensen wonen en werken ontstaan de files. Velen proberen de ochtendspits te mijden door héél vroeg naar hun werk te gaan, ze kunnen dan ook weer wat eerder naar huis en zodoende de avondspits ontwijken. Hoe dan ook: de wegen zijn altijd vol. Files ontstaan ook wanneer er aan de weg wordt gewerkt of als er een ongeluk is gebeurd. In de politiek wordt voortdurend gediscussieerd over maatregelen die het fileprobleem op moeten lossen.

▲ *Vanaf het Centraal Station in Amsterdam vertrekken de meeste trams naar alle richtingen in de stad.*

◀ *De fietsbrug bij het Centraal Station in Amsterdam. Nederland is een echt 'fietsland'. Veel mensen die van het openbaar vervoer gebruik maken, gaan eerst met de fiets naar het station.*

▶ *Bijna ieder half uur vaart de draagvleugelboot vanaf de steiger in IJmuiden naar hartje Amsterdam en weer terug. De tocht duurt ongeveer een half uur.*

Vervoer over water

De Rijn is de belangrijkste vaarweg van Europa. Vanuit Rotterdam en Amsterdam varen grote rijnschepen met vracht Europa in. Wat de Nieuwe Waterweg voor Rotterdam is, namelijk de verbinding van de haven met de zee, is het Noordzeekanaal voor Amsterdam. Aan het begin van het kanaal bij IJmuiden ligt het grootste zeesluizencomplex (vier sluizen) ter wereld. Tussen IJmuiden en Amsterdam vaart dagelijks een supersnelle draagvleugelboot voor passagiers.

▼ *Getrokken door een sleepboot vaart een leeg vrachtschip uit Noorwegen de grote sluizen van IJmuiden binnen.*

In de havens van Rotterdam en Amsterdam wordt 37 procent van alle goederen die bestemd zijn voor Europa aangevoerd. Rotterdam is een van de grootste zeehavens ter wereld. Amsterdam staat als zeehaven op de zeventiende plaats en in Europa op de vierde.
Andere belangrijke zeehavens zijn Delfzijl en de Eemshaven in het noorden van het land en Terneuzen en Vlissingen in Zeeland.

▲ *Deze veerboot vertrekt om 6 uur 's avonds en komt de volgende ochtend om 9 uur aan in Newcastle in Schotland. Er kunnen 375 auto's en 1130 passagiers aan boord.*

Veerboten varen van de vaste wal naar de verschillende waddeneilanden. Den Helder – Texel, Harlingen – Vlieland/Terschelling, Holwerd – Ameland, Lauwersoog – Schiermonnikoog. In de zomer moet je op de boot naar Terschelling een plaats reserveren als je met de auto over wilt. Op Vlieland en Schiermonnikoog mogen alleen de eilandbewoners een auto hebben. Internationale veerboten naar Engeland en Scandinavië varen uit vanaf Scheveningen, Hoek van Holland en Amsterdam.

Alles op de fiets

Het nationale vervoermiddel is de fiets. Elk jaar worden er meer dan een miljoen verkocht. Elke Nederlander heeft er wel een. De fiets wordt vooral gebruikt voor woon-werkverkeer in de stad. De meeste kinderen gaan op de fiets naar school, en als dat vanwege de afstand niet kan, pakken ze het openbaar vervoer en sparen ondertussen voor de vaak felbegeerde brommer of scooter. Ook voor recreatie is de fiets van belang. In veel steden en op het platteland zijn fietspaden aangelegd. Vanaf 16 jaar mag je op een brommer of op een scooter rijden.
Een helm is verplicht.

Luchtvaart en milieu – Het aantal passagiers dat jaarlijks per vliegtuig wordt vervoerd groeit met bijna 8 procent per jaar. Kleine luchtvaartmaatschappijen bieden vluchten aan tegen heel lage prijzen. Korte vliegvakanties, meerdere keren per jaar, zijn voor veel mensen heel gewoon. Omwonenden van vliegvelden krijgen door het toenemende luchtverkeer meer en meer te maken met geluidsoverlast en de luchtvervuiling neemt toe. Als vliegvelden in stedelijke gebieden liggen, is ook de kans op een ramp niet uit te sluiten. In 1992 stortte al eens een vrachtvliegtuig op een flat in een dichtbevolkte wijk van Amsterdam, de Bijlmermeer.

▲ *Een doordeweekse dag op Schiphol. In de spitsuren vertrekt er elke minuut een vliegtuig.*

Luchtvaart

De KLM is een van de oudste luchtvaartmaatschappijen ter wereld en werd opgericht in 1919. In mei 2004 is de KLM gefuseerd met Air France. Naast de KLM kent Nederland nog een aantal kleinere luchtvaartmaatschappijen zoals Martinair en Transavia.
De nationale luchthaven is Schiphol, vlakbij Amsterdam – na Londen, Parijs en Frankfurt de vierde luchthaven van Europa. Jaarlijks komen er ruim 45 miljoen passagiers.
Andere internationale luchthavens zijn Rotterdam Airport, Eindhoven Airport, Maastricht Aachen Airport en Groningen Airport.

De mensen

Nederland heeft lange tijd wereldwijd bekend gestaan als een tolerante (= verdraagzame) samenleving, waar mensen met welke (levens)overtuiging ook zich vrij konden voelen. Maar dit beeld begint soms een beetje te wankelen.

▼ *In Amsterdam wonen mensen van veel verschillende nationaliteiten met uiteenlopende culturele achtergronden.*

Nederland is niet altijd meer het land waar alles kan en mag. Ten aanzien van (moslim)-migranten, asielzoekers en illegaal in Nederland verblijvende mensen zijn de wetten en regels zeer streng geworden.
Toch heeft Nederland nog steeds een voortrekkersrol als het gaat om het doorbreken van taboes, denk maar aan het drugsbeleid en de discussies over euthanasie. Het eerste homohuwelijk vond in Nederland plaats.

In de jaren zestig en zeventig van de vorige eeuw kwamen veel mensen uit zuidelijke landen, zoals Italië, Spanje, Griekenland en later uit Turkije en Marokko naar Nederland om hier te werken als gastarbeider. De meeste mensen zijn gebleven en hebben hun gezinnen laten overkomen. Ook hun kinderen zijn gebleven.

Debby en Fatima lopen op de Dappermarkt in Amsterdam. Debby is 14 en Fatima is 13 jaar. Ze zitten allebei in de tweede klas van het lyceum. ‘We zijn vriendinnen,’ zegt Fatima. ‘Debby woont hier vlakbij en ik woon een paar straten verderop.’
‘Nee, ik vind het niet zo moeilijk op school,’ zegt Debby. Fatima knikt. Zij vindt leren ook niet moeilijk. Ze weet nog niet wat ze later wil worden. Debby wel. ‘Ik denk dat ik modeontwerpster wil worden,’ zegt ze. Ze lopen de markt weer op en kijken of er nog iets leuks te koop is.

◀ *De Dappermarkt in Amsterdam-Oost is een van de bekendste multiculturele markten.*

Ook vanuit Suriname en de Antillen zijn veel mensen gekomen om zich hier te vestigen. In de grote steden is inmiddels bijna de helft van de bevolking oorspronkelijk van buitenlandse afkomst. Nederland is een multiculturele samenleving.

De Nederlandse volksaard kun je als volgt omschrijven: 'Doe maar gewoon, dan doe je al gek genoeg'. Chauvinistisch (= overdreven vaderlandslievend) zijn Nederlanders meestal niet, behalve wanneer het nationale voetbalteam moet spelen; dan breekt de oranjegekte uit en alles is dan oranje (de nationale kleur) gekleurd.
Toch zijn er verschillen tussen bijvoorbeeld Friezen en Limburgers, al gaat dat lang niet altijd op. Friezen zouden nuchter, eerlijk en huiselijk zijn, en vaak van protestantse afkomst, en Limburgers – van rooms-katholieke afkomst – zouden sentimenteel zijn, omzichtig met woorden, en graag in het café zitten.

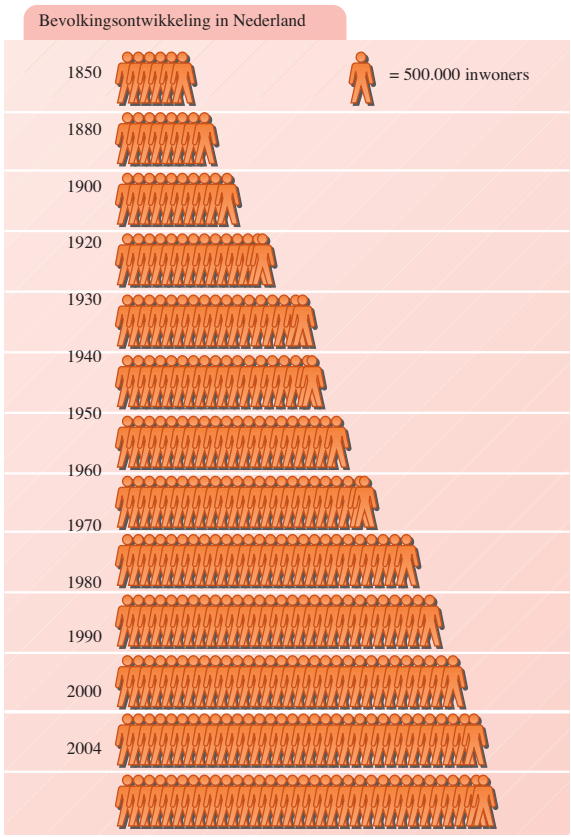

▲ *De bevolkingsgroei van Nederland vanaf 1700. De kinderen van de 'babyboom' van na de Tweede Wereldoorlog lopen nu allemaal tegen de zestig. De bevolking is aan het vergrijzen.*

◀ *Oranjegekte. Tijdens internationale sportwedstrijden versieren veel mensen zich met oranje attributen.*

◄ *Het kleinste kerkje in de provincie Groningen, een Romaanse kerk. Gebouwd omstreeks 1100 als rooms-katholieke kerk is het gebouw na de reformatie omstreeks 1540 overgegaan in handen van de protestantse Nederlands-Hervormde kerk.*

Diversiteit aan godsdiensten

Sinds de afscheiding van de protestanten van de rooms-katholieke kerk in de zestiende eeuw was Nederland verdeeld in een protestants noordelijk deel en een rooms-katholiek zuidelijk deel. De grens liep van het uiterste zuidwesten in Zeeland naar het noordoosten in de provincie Groningen. De protestantse kerken zijn verdeeld in een groot aantal kerkgroeperingen, zoals gereformeerden en hervormden. Al die geloofsrichtingen wilden voor hun leden een eigen omroep, een eigen krant, een eigen politieke partij, een eigen vereniging, en een eigen school. En zo is in Nederland de 'verzuiling' ontstaan, die met name nog terug te vinden is in het onderwijs. De laatste jaren wordt de samenleving opener en zijn er meerdere vormen van samenwerking. De ontkerkelijking die aan het eind van de vorige eeuw begon zet door en veel mensen die zelf nog in een kerkelijke traditie zijn opgevoed, geven dit niet meer door aan hun kinderen. Leegstaande kerkgebouwen krijgen vaak een culturele bestemming.
Tegelijk groeien godsdiensten als de islam en het hindoeïsme door de toestroom van migranten uit Turkije, Marokko, Indonesië en Suriname.

Kranten, radio en televisie

Er zijn drie publieke netten en zeven commerciële tv-stations. Hilversum is de mediastad. Het publieke systeem stamt uit de jaren dertig, toen protestante, katholieke, socialistische en liberale omroeporganisaties hun eigen omroep oprichtten. Bijna iedereen kan via de kabel een groot aantal binnen- en buitenlandse zenders ontvangen.
Er zijn diverse landelijke en regionale dag- en weekbladen. In het openbaar vervoer worden gratis twee dagbladen verspreid, *Metro* en *Spits*. Deze zijn bij de stations verkrijgbaar. Verder is er een aantal wekelijkse opiniebladen.

De taal

Ruim 21 miljoen mensen uit Nederland en Vlaanderen spreken Nederlands. In noordwest Frankrijk spreken 60.000 mensen een Nederlands dialect. Op de Antillen, Aruba en in Suriname wordt ook Nederlands gesproken, naast achtereenvolgens Papiamento en Sranan. Nederlands is ook de oorsprong van het Zuid-Afrikaans dat in Zuid-Afrika wordt gesproken.
Het Nederlands is een Germaanse taal en verwant aan het Duits. Een andere officiële taal is het Fries, dat gesproken wordt door mensen in de provincie Friesland. Deze taal heeft overeenkomsten met Scandinavische talen en met het Engels. Daarnaast spreken veel mensen het dialect van hun streek, bijvoorbeeld Twents of Gronings.

Nederland vormt samen met de Nederlandse Antillen het Koninkrijk der Nederlanden. Het Caribische eiland Aruba kreeg een 'status aparte', dat wil zeggen dat het een eigen regering en parlement heeft. Sinds 1568 is Nederland verbonden met het Huis van Oranje. Na koning Willem I, II en III is nu al ruim honderd jaar een koningin staatshoofd. De positie van het staatshoofd is geregeld in de Grond - wet en andere wetten. Op dit moment regeert koningin Beatrix. Willem-Alexander en Máxima, de kroonprins en zijn Argentijnse vrouw, zullen haar naar alle waarschijn- lijkheid opvolgen.

De regering

Het politieke partijenstelsel is ook verzuild. Het CDA (Christen Democratisch Appèl) is een christelijke partij. De Partij van de Arbeid (PvdA) is een sociaal-democratische partij die zich inzet voor ieders recht op een fatsoenlijk bestaan en volwaardige deelname aan de samenleving. De VVD (Volkspartij voor Vrijheid en Democratie) is een liberale partij, die de vrijheid van het individu zeer belangrijk vindt en ook dat de staat zich niet moet bemoeien met de individuele vrijheden van haar burgers. In de jaren zestig voegde D66 zich erbij, een links-liberale partij.

In het centrum van Den Haag bevinden zich de regeringsgebouwen, het zogenaamde Binnenhof. In het beroemde 'torentje' bevindt zich de werkkamer van de minister-president.

Groen Links, voortgekomen uit een samenwerking van een aantal kleinere linkse partijen, heeft onder andere milieubewustzijn en natuurbehoud in het vaandel: een leefbaar milieu en herstel van het ecologisch evenwicht. Helemaal aan de linkerkant staat de Socialistische Partij, SP. De kleine christelijke partijen vinden hun aanhang vooral in protestantse kringen.

Nederland is een constitutionele monarchie met een parlement. Het parlement bestaat uit twee kamers. De Eerste Kamer telt 75 leden en wordt gekozen door vertegenwoordigers van de provincies. De Tweede Kamer heeft 150 leden die rechtstreeks worden gekozen door stemgerechtigden; dat zijn alle Nederlanders van 18 jaar en ouder.

Nederland streeft naar duurzame ontwikkeling in landen waar hulp nodig is. Samen met een aantal andere landen wil Nederland de armoede bestrijden, de energie eerlijker verdelen en zorgen dat overal schoon water ter beschikking is, dat de gezondheidszorg wordt verbeterd, dat de biodiversiteit gewaarborgd blijft. Dat wil zeggen dat er maatregelen moeten komen om te voor- komen dat planten en dieren uitsterven. Met de Scandinavische landen behoort Nederland tot de landen met het hoogste budget voor ontwikkelingssamenwerking.

◀ *Floor klust wat bij op de 'Vrijmarkt'. Alle kinderen proberen wat bij te verdienen op Koninginnedag.*

Feesten

Naast de bekende christelijke feestdagen als Kerstmis, Pasen en Pinksteren heeft Nederland twee nationale feestdagen. Op 5 mei wordt de bevrijding gevierd van de Tweede Wereldoorlog. Voorafgaand aan de feestdag worden op de avond van 4 mei overal in het land de slachtoffers herdacht. Om acht uur is er dan twee minuten stilte.
Een echte feestelijke dag is Koninginnedag, op 30 april, dat op veel plekken uitbundig wordt gevierd. In Amsterdam en andere grote plaatsen is er vrijmarkt; kinderen musiceren, bedenken goeie grappen en laten hun kunsten zien of ze verkopen spulletjes waar ze op uitgekeken zijn en zelfgebakken cakes en koekjes.

Het Sinterklaasfeest op 5 december wordt in heel Nederland gevierd in de vorm van pakjesavond. Kleine kinderen geloven nog, maar de ouderen weten dat de Sint en de kerstman tot een en dezelfde soort behoren en dat de cadeautjes gewoon door de ouders of opa en oma worden gekocht. Meestal wordt het in familieverband gevierd of met vrienden. De cadeautjes worden vaak onherkenbaar en/of kunstig verpakt als surprise en gaan als het goed is vergezeld van een pesterig gedicht.

In sommige streken wordt Sint Maarten gevierd, een feest van 'goedheid'. Op 11 november trekken kinderen met lampionnen langs de deuren van de huizen en zingen net zo lang Sint Maartensliedjes tot ze als beloning snoep of een appel krijgen. Met de komst van buitenlanders worden ook andere feesten gevierd, zoals het Chinese Nieuwjaar en het islamitische Suikerfeest. Dit laatste feest duurt drie dagen en vindt plaats aan het eind van de ramadan, een vastenperiode. Kinderen hebben hun nieuwe kleren aan en krijgen geld van familie en vrienden waar ze snoep van kunnen kopen.

Carnaval

Vooral in het zuiden van het land wordt zes weken voor Pasen carnaval gevierd. Vanaf zondag wordt drie dagen volop gefeest en gaan de mensen verkleed. De optocht in elke stad en elk dorp is een van de hoogtepunten. In Rotterdam wordt in juli het Caribisch zomercarnaval gevierd. Het is opgezet door Antillianen en uitgegroeid tot een enorme multiculturele happening van allerlei nationaliteiten: Arubanen, Nederlanders, Afrikanen, Brazilianen, Surinamers enzovoort.

▶ *De intocht van Sinterklaas in Amsterdam is altijd een groot feest voor de kleintjes.*

Onderwijs

In Nederland zijn drie niveaus van onderwijs: het basisonderwijs, het voortgezet onderwijs en het hoger of universitair onderwijs.

Er zijn ongeveer 7000 basisscholen waar alle kinderen in de leeftijd van 4 tot 12 jaar naartoe gaan. Vanaf het vijfde jaar zijn kinderen leerplichtig. Er zijn acht leerjaren in het basisonderwijs, verdeeld in de onderbouw (groep 1 tot en met 4) en de bovenbouw (groep 5 tot en met 8).
Zowel in het basisonderwijs als in het voortgezet onderwijs zijn twee soorten scholen: openbare scholen en bijzondere scholen. De eerste vallen onder het gemeentebestuur en zijn voor alle kinderen. Ongeveer eenderde van alle kinderen gaat naar het openbaar onderwijs.

▼▶ *Een school in Oldeboorn in Friesland. De school heet de Boarne, genoemd naar het riviertje dat daar stroomt.*

Gidion is 11 jaar en hij is stapelgek op toneelspelen. Hij zit ook op een toneelvereniging. Het liefst zou hij de hoofdrol spelen in het nieuwe stuk dat opgevoerd gaat worden, maar dat kon niet. Daarvoor zit hij nog te kort op de vereniging. 'Ik speel een piccolo,' zegt hij. 'Ik hoef maar één regel te zeggen. Maar ik heb ook nog drie andere kleine rollen. Dus bij elkaar eigenlijk best veel.'
Hij maakt ook nieuwe teksten op bestaande muziek. Hij laat het horen en zingt samen met zijn vriendje het liedje.

Een bijzondere school kan een rooms-katholieke school zijn, een protestants-christelijke, een islamitische of een algemeen bijzondere school, zoals een Dalton of Montessorischool. Deze scholen zijn opgericht door groepen ouders die willen dat hun kinderen onderwijs krijgen in de geest van hun geloof of levensovertuiging. De meeste kinderen gaan op schoolzwemmen en halen zo hun zwemdiploma.

▲ *Zwemmen was vroeger een verplicht vak op school.*

Voortgezet onderwijs

Er zijn drie belangrijke typen van voortgezet onderwijs: het vmbo, de havo en het vwo. Vmbo is de afkorting van voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs. Na de basisvorming kunnen de leerlingen kiezen uit vier leerwegen, bijvoorbeeld een theoretische of een meer op de praktijk gerichte. Na dit onderwijs dat vier jaar duurt kunnen de leerlingen afhankelijk van hun gekozen leerweg doorstromen naar het middelbaar beroepsonderwijs en een vak leren.

Havo staat voor hoger algemeen voortgezet onderwijs. Deze opleiding duurt vijf jaar en geeft na het examen toelating tot het hoger beroepsonderwijs (HBO). Je kunt dan bijvoorbeeld leraar worden, of verpleegkundige, of landmeter.

Het vwo tenslotte duurt zes jaar en is bedoeld als voorbereiding op het wetenschappelijk onderwijs. Een diploma van het vwo geeft toegang tot de universiteit. Tot het vwo behoren het atheneum en het gymnasium. Op het gymnasium krijgen alle leerlingen in de onderbouw Grieks en Latijn.

In het voortgezet onderwijs maken kinderen bij het vak Nederlands kennis met de literatuur. Namen van oude schrijvers uit de Gouden Eeuw als Vondel, Hooft, Huygens en Bredero moet ieder kind kennen. Huidige schrijvers, zoals Arnon Grünberg, Jan Wolkers, Harry Mulisch, Cees Nooteboom en Hella Haasse – om er een paar te noemen – zijn populair en staan vaak op de leeslijst. De boeken van deze auteurs zijn in diverse talen vertaald.
Bijna alle Nederlandse kinderen groeien op met *Jip en Janneke* van Annie M.G. Schmidt. *Nijntje* (van Dick Bruna) en *Kikker* (van de onlangs overleden Max Velthuijs) zijn wereldwijd bekende figuren geworden.

De oudste universiteit staat in Leiden en werd opgericht in 1575. Op 8 februari schonk Willem van Oranje de universiteit aan de stad Leiden in ruil voor het dappere verzet dat de burgers in 1574 tegen de Spanjaarden hadden geboden. In 1614 werd in Groningen een universiteit opgericht. De overige universiteiten staan in Amsterdam (2), Rotterdam, Nijmegen, Enschede, Maastricht, Utrecht en Tilburg. Delft en Eindhoven hebben een technische universiteit en Wageningen heeft een landbouwuniversiteit, waar alles wordt onderzocht en bestudeerd op het gebied van voeding en gezondheid.

Hoger onderwijs

Er zijn zestig hogescholen en 14 universiteiten. Europese onderwijsministers hebben afgesproken om de opleidingen in het hoger onderwijs in Europa beter vergelijkbaar te maken. Heel Europa krijgt daarom een gelijkvormig onderwijssysteem dat bestaat uit twee fasen: een *bachelor*fase en een *master*fase. Een bachelordiploma dat in Nederland is behaald is evenveel waard als een diploma uit bijvoorbeeld Engeland of Duitsland.

Een opleiding aan een hogeschool is een beroepsopleiding die 4 jaar duurt. Na het afronden van de studie krijg je een bachelordiploma.
De bacheloropleiding aan de universiteit duurt 3 jaar. Daarna volgt de 1 of 2-jarige master fase.

◀ *Een van de oude gebouwen van de Universiteit van Groningen.*

De Nederlandse keuken

Heeft Nederland wel een eigen keuken? De meeste Nederlanders vinden hun eigen keuken maar gewoontjes. In de veertiende en vijftiende eeuw werd voornamelijk pap gegeten, of een brij van erwten en knollen. Vis was ook geliefd, zoals schelvis, haring en karper. In de achttiende eeuw won de aardappel geleidelijk terrein en verdrong brood en pap.

De hoge graanprijzen zorgden er vervolgens voor dat de aardappel echt volksvoedsel werd. Sinds de negentiende eeuw eet de Nederlander twee keer per dag brood en één keer warm.

Ouderwetse gerechten

De Nederlandse keuken bestaat wel degelijk. Er zijn veel gerechten die je in andere landen niet zult aantreffen. Nederlanders houden van aardappels met groente en jus. Door elkaar gehusseld en fijngestampt heet dit stamppot. Zo is er stamppot zuurkool met spek en rookworst, stamppot boerenkool met rookworst, stamppot wortels, uien en klapstuk, stamppot rauwe andijvie met spekjes enzovoort.

De eetgewoonten veranderden onder invloed van de Indische Nederlanders die hier vanaf 1948 kwamen wonen, met in hun kielzog Chinezen. Tegenwoordig is in elk dorp wel een Chinees restaurant, waar kant-en-klare maaltijden kunnen worden afgehaald.
De buitenlandse vakanties hebben er mede voor gezorgd dat Nederlanders zich geleidelijk aan waagden aan 'vreemd' voedsel en de zak met aardappels en het ingeblikte vlees voortaan thuis lieten staan.
In alle Nederlandse steden zijn restaurants met keukens uit verschillende Aziatische, en Europese landen: Thai, Indiaas, Japans, Chinees, Frans, Italiaans en Spaans, Grieks, Turks. Pizzeria's en Surinaamse eettentjes vind je overal, evenals de fastfoodketens van McDonald of Burger King.

◀ *Een lekkernij is de maatjesharing. Dat is rauwe gezouten haring die in viswinkels of in speciale haringkarren op straat en op de markt wordt verkocht.*

Recept voor appeltaart

Ingrediënten
300 g bloem
200 g witte basterdsuiker
175 g ijskoude boter, in blokjes
1 ei (losgeklopt)
7 goudreinetten (of 4 Braeburn appels en 3 Granny Smith appels)
3 theelepels kaneel
100 g rozijnen en een handje krenten
citroensap

Benodigdheden
plasticfolie, springvorm (doorsnede 24 cm)

Meng de bloem, 150 g basterdsuiker, de boter, de helft van het ei en een mespuntje zout en kneed het snel met koele handen, tot een deegbal. Laat deze tenminste 30 minuten op een koele plaats rusten. Verwarm de oven voor op 175 °C. Schil de appels, verwijder het klokhuis en snijd ze in schijfjes. Meng de appelschijfjes met de kaneel, de rozijnen, de rest van de suiker en een beetje citroensap. Pak nu het deeg en rol 2/3 ervan op een met bloem bestoven werkvlak uit tot een ronde lap van ongeveer 26 cm doorsnede. Bekleed hiermee een ingevette springvorm. Schep daarop het appelmengsel. Rol de rest van deeg uit, maak er repen van en leg het als een soort rooster over de appelvulling heen. Bestrijk het deegrooster met de rest van het ei. Zet de taart in het midden van de oven en laat hem in ongeveer 1 uur en 15 minuten goudbruin bakken.

Het ontbijt

De meeste Nederlanders zijn gek op een bruine boterham met kaas, maar soms eten ze ook typische dingen, zoals beschuit en suikerbrood, bij het ontbijt. Of zoet beleg op brood zoals chocolade hagelslag of vruchtenhagel. In andere landen wordt hagelslag gebruikt voor de versiering van taarten of cake. Veel kinderen starten de dag met muesli, overgoten met melk of yoghurt.

Specialiteiten

Witte asperges zijn een echte Nederlandse lekkernij. Ze groeien vooral in het zuiden van het land en worden geoogst in de maanden mei en juni.
Nederlanders zijn kaaseters. De meeste mensen eten fabriekskaas. Boerenkaas van de kaasboerderij wordt van rauwe melk gemaakt en heeft een speciale smaak en geur.

Hangende keukens

In Appingedam in het noorden van de provincie Groningen zie je deze houten bouwsels boven het water hangen. Langs het Damsterdiep staan middeleeuwse huizen. Toen deze huizen in de negentiende eeuw vergroot werden, was er geen ruimte meer voor de keuken. Vandaar de 'hangende keuken' als uitbouw boven het water.

De economie

Nederland is als klein landje van oudsher gericht geweest op goede buitenlandse betrekkingen. Direct na de Tweede Wereldoorlog vormde Nederland samen met België en Luxemburg de Benelux om een vrij verkeer van personen, goederen en diensten tussen de drie landen te bevorderen. Daarnaast is dit verbond gericht op politieke en ambtelijke samenwerking.

▼ *In het noorden van het land zijn veel scheepswerven.*

In 1951 tekenden de Benelux, Frankrijk, Duitsland en Italië een verdrag van de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal (EGKS). Het doel was een interne markt te scheppen voor kolen en staal. De EGKS was de voorloper van de Europese Unie. Nederland is medeoprichter van de Europese Unie en van het Internationale Monetaire Fonds, de Wereldbank, de Verenigde Naties en de NAVO.

Transport

Nederland, als klein land in het centrum van Europa, is sterk afhankelijk van het buitenland. Transport – de distributie van goederen per schip, per vliegtuig en over de weg – is een van de pijlers waarop de economie gestoeld is.

Industrie

Een andere pijler is de industrie. De chemische industrie is groot; een voorbeeld is DSM, een groot complex in Zuid-Limburg dat gevestigd is op de plek waar in de jaren vijftig van de vorige eeuw nog kolenmijnen waren. Er werken meer dan 4000 mensen. Er worden grondstoffen gemaakt voor de textielindustrie, de farmaceutische en de voedselindustrie, de elektronische industrie, en grondstoffen voor veevoer. Een ander voorbeeld is de NAM, de Nederlandse Aardoliemaatschappij. In de buurt van Rotterdam bij Pernis staan grote olieraffinaderijen. Ruwe olie wordt in grote hoeveelheden aangevoerd in de Rotterdamse haven.

De voedselindustrie is heel belangrijk. Tal van producten worden gemaakt voor de internationale markt. In Nederland zijn hoofdkantoren gevestigd van grote multinationals zoals Philips, Shell, DSM, Akzo Nobel en Unilever.

▼ *Suikerfabriek in Hoogkerk.*

Dienstensector
Nederland heeft ook grote internationale banken, zoals de ABN-Amro, Rabobank en de ING.
Meer dan een kwart miljoen mensen werken bij de gemeente, de provincie of het rijk. In de gezondheidszorg werken ongeveer 800.000 mensen als arts, verpleger, fysiotherapeut, enzovoort. Ook verdienen veel mensen de kost in het onderwijs.

Energie
Toen in de jaren zestig bij Slochteren in de provincie Groningen een grote aardgasbel werd ontdekt, was Nederland opeens een grote energieleverancier. Voor de economie was de ontdekking van het aardgas een grote stimulans. De voorraden slinken nu wel, maar steeds worden nieuwe velden aangeboord. Helaas ook op plaatsen waar het milieu er hinder van ondervindt, zoals in de Waddenzee. Hier worden verschillende proefboringen gedaan, om de effecten op het milieu te berekenen en om de grootte van de gasvelden te bepalen.

De economie groeide in de jaren zestig en de welvaart nam toe. Veel mensen kregen het steeds beter: een eigen auto, een eigen huis, de kinderen konden gaan studeren. De industrie breidde enorm uit en er waren goedkope, ongeschoolde arbeidskrachten nodig die uit minder welvarende landen zoals Joegoslavië, Italië en Spanje, hier binnen werden gehaald als 'gastarbeiders'. Het idee was dat ze na een paar jaar weer terug zouden keren naar hun eigen land. In de jaren zeventig kwamen ook gastarbeiders uit Turkije en Marokko naar Europa. Veel arbeiders lieten hun gezinnen overkomen en vestigden zich hier definitief. Hun kleinkinderen zijn in Nederland geboren.

Windenergie, schone energie, staat in Nederland nog in de kinderschoenen. Vergeleken met het buitenland is de productie nog marginaal, terwijl Nederland bekend staat om zijn windmolens. In 2005 (ont)sierden bijna 1700 windmolens het landschap, genoeg om ruim 700.000 huishoudens van stroom te voorzien. Die aantallen moeten de komende jaren omhoog, vindt de overheid. Er zijn plannen om bij Egmond aan Zee een groot windmolenpark aan te leggen in de zee.

▼ *Traditionele centrales die op olie of gas worden gestookt, veroorzaken veel luchtverontreiniging. In het dichtbevolkte Nederland wordt daarom steeds meer gebruik gemaakt van windenergie.*

▶ *Maïs en haver.*

Landbouw, tuinbouw

Nederland is een groot landbouwexporteur. Een flink deel van de productie wordt afgezet binnen de Europese Unie, met Duitsland als grootste afnemer. In grote glazen kassen, waar het licht ook 's nachts brandt, worden tomaten, paprika's, sla en komkommers gekweekt. Veel van deze producten worden uitgevoerd. Op de akkers wordt graan, zoals haver, tarwe en maïs verbouwd en ook veel suikerbieten en aardappelen.

▶ *Aardappeloogst in Friesland.*

Bollenvelden

Nederlandse bloemen zijn over de hele wereld beroemd. Vroeg in de ochtend gesneden, liggen de bloemen 's middags al in de winkels in de grote steden van de wereld. Ook bloembollen zijn in trek in het buitenland. Geen wonder dat Nederland de grootste exporteur is van bloemen en bloembollen.

▼ *De meeste bollenvelden liggen achter de duinen, op de zogenaamde geestgronden.*

◀ *Voedertijd.*

Veeteelt

Grazende koeien in de wei; tot voor kort was dit het normale beeld in Nederland. Tegenwoordig verdwijnt de koe steeds meer uit het landschap. Het gros van de koeien komt 's zomers de stal niet meer uit. Economische overwegingen liggen hieraan ten grondslag, maar lijken al weer te moeten wijken voor nieuwe inzichten: de rekening van de veearts komt vele malen hoger uit als koeien niet meer de wei in mogen.
Koeien worden voornamelijk gehouden voor de melkproductie. Van melk worden diverse andere producten gemaakt, zoals boter, kaas, yoghurt en vla. Nederlandse kazen, bijvoorbeeld Edammer en Gouda, zijn wereldberoemd. Ook geiten- en schapenkaas veroveren de markt.
In Noord-Brabant zijn grote varkenshouderijen voor de slacht. Het vlees wordt grotendeels geëxporteerd. Onbewerkte hammen uit Nederland vormen de grondstof voor de beroemde traditionele Parmaham uit Italië.
Op de Veluwe in Gelderland zijn veel pluimveehouderijen. Op de bio-industrie, zoals de legbatterijen, is veel kritiek en steeds meer kippenhouders geven hun kippen iets meer ruimte, zodat ze de eieren 'scharrel - eieren' mogen noemen.

Crisis in de veeteelt – In 2001 ging veel vee ten onder aan de gevreesde besmettelijke ziekte mond- en klauwzeer (MKZ). Niet alleen de boeren, maar ook burgers maakten zich grote zorgen over het welzijn van de dieren. Om boeren (financieel) te helpen de overgang te maken naar milieuvriendelijk produceren met daarbij aandacht voor natuur en landschap, kun je tegenwoordig een koe (kip of varken) adopteren, of iemand een adoptiekoe cadeau doen.

Visserij

De Nederlandse vissersvloot is supermodern. Veel kotters en trawlers varen op de Noordzee of op de Atlantische Oceaan. Ze vissen op haring, kabeljauw, schelvis, schol, tong en wijting. Een aparte vorm van visserij is de garnalenvisserij. In Zeeland en in de Waddenzee worden mosselen en oesters geteeld. Om overbevissing te voorkomen is vanaf 1983 een vangstquotum ingesteld voor elk land.

▼ *Visserschepen in de haven van Harlingen.*

De natuur

De natuur in Nederland is gemaakt door mensen. Een klein stukje oerbos is nog te vinden langs de Drentse A in het noorden van Drenthe. Het land is voor een groot deel ontstaan uit de strijd met het water. Grote stukken land werden ingepolderd en teruggewonnen van de zee.

▼ *Op veel plaatsen in het land kun je wilde bramen plukken.*

De mensen hebben het land in cultuur gebracht, dat wil zeggen er weilanden, akkers en bossen van gemaakt. De stukken grond die hoger gelegen zijn waren onontgonnen moerassen, graslanden en bossen. De hoogveenmoerassen en heidevelden in Drenthe, in Brabant en Noord-Limburg zijn ontgonnen om turf te krijgen en om het land daarna te hergebruiken als landbouwgrond.
Door die verandering van het landschap verdwenen dieren en planten die het goed deden in de moerassen en heidevelden, maar niet konden leven op de akkers. Andere planten en dieren kwamen er voor terug. Fossielen laten ons zien welke dieren vroeger leefden in het gebied dat nu Nederland heet.

De opwarming van de aarde, het ingrijpen van de mens in de natuur en de toename van het aantal mensen hebben grote invloed op de soorten en de aantallen dieren en planten die in Nederland (nog) kunnen leven en groeien. Wolven en beren behoren definitief tot het verleden door ontbossing, ontginning en door de grote bevolkingsdichtheid.

Planten

Door de ingrepen in de natuur zijn er wel gevarieerde gebieden ontstaan. Er zijn verschillende zogenaamde biotopen. In het duinlandschap langs de kust leven veel verschillende dieren en groeien zeldzame planten. Veelvoorkomende planten zijn de duindoorn met de oranje bessen, de duinroos en de zeedistel. Op de waddeneilanden komt zeekraal voor, dat ook wordt gegeten. Het hele waddengebied is een uniek broedgebied voor vogels. Het oostelijke deel van Terschelling, een gebied van 4400 hectare, is al 25 jaar een Europees Natuurmonument. Hier heeft de natuur vrij spel en mag de mens niet ingrijpen.

In de weidegebieden met de vele sloten groeien boterbloem, rode klaver, pastinaak, veldzuring, smalle weegbree, en natuurlijk de paardebloem. De brandnetel is een plantje dat je nooit meer vergeet als je het hebt aangeraakt. Ter plekke krijg je meteen allemaal branderige bobbeltjes. Langs veel sloten staan geknotte wilgenbomen.

▶ *Wilde veldbloemen groeien langs de rand van een zonnebloemveld.*

▶ *Natuurgebied De Putten is een vogelrustgebied in de buurt van Callantsoog.*

Dieren

In Nederland is geen groot ongerept aaneengesloten natuurgebied meer. Bijna alle grond is gebruikt voor de landbouw of om dorpen en steden op te bouwen, of wegen. Grote wilde dieren hebben hierdoor allang geen kans meer, zij hebben een groot territorium nodig om zich te kunnen handhaven. Andere diersoorten zijn opnieuw uitgezet.

In de Veluwse bossen leven edelherten, wilde zwijnen, reeën, vossen en konijnen. Met behulp van wildviaducten probeert de Nederlandse overheid natuurgebieden met elkaar te verbinden.

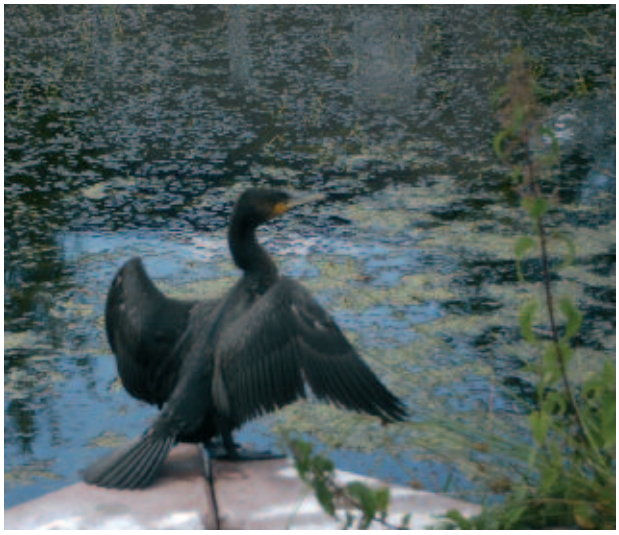

▲ *De aalscholver droogt zijn vleugels aan de rand van stadsvijver.*

In Zuid-Limburg zijn nog dassen en zelfs is er ooit een lynx waargenomen. Door de ligging tegen Duitse en Belgische natuurgebieden aan heeft Limburg meer kans op bijzondere diersoorten dan de kleine, tussen steden ingebedde natuurgebiedjes.

Vogels

Kraaien, kauwen, mezen, merels, lijsters, mussen en meeuwen zie je door het hele land. Zeldzamer zijn de groenling, fitis, putter en tuinfluiter, die je in en om het bos aan kunt treffen.
Sommige vogelsoorten hebben zich aangepast aan de veranderende omstandigheden. In de stadsgrachten bouwen waterhoentjes en zwanen hun nesten van plantenresten en zwerfafval. Ook de reiger is dichter bij de mens gaan leven en laat zich vaak zien in de stad, evenals eksters en eenden. In veel stadsparken vind je kippen en hanen.

▶ *Grutto.*

In weidegebieden leven kieviten, grutto's, wulpen, zwanen, ganzen, eenden en leeuweriken.
Typische strandvogels zijn scholeksters, strandplevieren, kluten en natuurlijk meeuwen.
Roofvogels, zoals haviken en sperwers, leven in en rond bosgebieden. De uilen vormen een hoofdstuk apart. In Nederland komen de ransuil, kerkuil, bosuil, velduil, steenuil en de oehoe nog voor.

Natuurgebieden en nationale parken

Er zijn in Nederland ruim 200 beschermde natuurgebieden met een oppervlakte van ruim 300.000 hectare en er zijn vijftien nationale parken. De Vereniging Natuurmonumenten koopt gebieden aan, geeft voorlichting, beschermt en beheert.

De bossen op de Veluwe en in het oosten en zuiden van het land bestaan uit loofbomen – eiken, beuken, berken en kastanjes – en naaldbomen, zoals sparren, dennen en lariksen. In sommige streken komen tamme kastanjes voor. Onder de bomen groeien allerlei planten en struiken zoals mossen, varens, bramen, bosbessen, lijsterbessen, meidoorn, kamperfoelie en bosviooltjes.

Op de mergelgronden van Limburg zijn verschillende soorten orchideeën te vinden.

▶ *De weerribben is een waterrijk natuurgebied in de provincie Overijssel.*

Toerisme

Jaarlijks bezoeken gemiddeld bijna 10 miljoen buitenlandse toeristen Nederland, waarmee het een echt toeristenland is. Er zijn veel bezienswaardigheden en attracties en het land is gemakkelijk te bereizen door de betrekkelijk korte afstanden.

▼ *Veel toeristen maken een rondvaart door de Amsterdamse grachten.*

Amsterdam

De grootste trekpleister is Amsterdam: een rondvaart door de grachten, de musea, de winkels, de terrasjes en de ontspannen sfeer in de hoofdstad. Vooral 's zomers in het erg vol in de stad.

Marken en Volendam

Vanuit Amsterdam worden dagtochten georganiseerd naar het schilderachtige Marken en Volendam, waar sommige bewoners nog in traditionele klederdracht gaan. Marken was vroeger een eiland in de Zuiderzee, en de mensen leefden er van de visvangst.

Sinds 1957 is het door een 2 kilometer lange dijk verbonden met het vasteland. Tegenwoordig is het toerisme de voornaamste bron van inkomen. Volendam is een oude vissersplaats aan de voormalige Zuiderzee. Waar vroeger op de zeedijk de vrouwen op de uitkijk stonden naar hun zeemannen, lopen nu toeristen. In de haven hebben de vissersschepen plaatsgemaakt voor zeiljachten en rondvaartboten.

Het (voormalige) eilandje Marken is allang geen echt eiland meer. Het is sinds 1957 verbonden door een 2 kilometer lange dijk met het vasteland. Het heeft nog het karakter van een visserdorpje. Marken lag aanvankelijk op het vasteland, maar verloor door stormvloeden en het hogere waterpeil het contact met het land. Omstreeks 1200 bewoonden monniken het eiland, zij legden een dijk om het eiland aan. Om de huizen te beschermen tegen het water bouwden ze deze op aangelegde heuvels, werven. De houten huizen zijn op palen gebouwd.

Hij heet Alejandro en dat lijkt niet op een Nederlandse naam. Dat is het ook niet, het is een Colombiaanse naam. Alejandro's moeder komt uit Colombia. Alejandro is 12 jaar en hij woont in Leiden. Hij past hier nieuwe klompen. Klompen worden bijna niet meer gedragen in Nederland. 'Ik kan er zelfs op rennen,' vertelt hij lachend. 'Ik neem ze ook mee als ik met mijn ouders naar Colombia ga. Daar kijken de mensen heel raar als ik op klompen loop.' De blauwgeschilderde vindt hij het mooist en die mag hij kopen.

◀ *Het strand van Scheveningen met op de achtergrond de pier.*

Den Haag en Rotterdam

Den Haag is interessant voor toeristen vanwege het Binnenhof, het oude regeringscentrum met de Ridderzaal. Het Mauritshuis, voormalig woonhuis van graaf Johan Maurits van Nassau is tegenwoordig een museum met een grote collectie schilderijen van oude meesters. In het Paleis Noordeinde woont de koningin. Vlakbij Den Haag ligt de badplaats Scheveningen met de pier die een eind de zee in steekt en het Circustheater.
Een tocht met de Spido door de grootste haven ter wereld is een spectaculaire Rotterdamse attractie. Of een bezoek aan diergaarde Blijdorp, de Euromast of aan een van de vele musea. Veel toeristen komen af op de moderne architectuur in de stad.

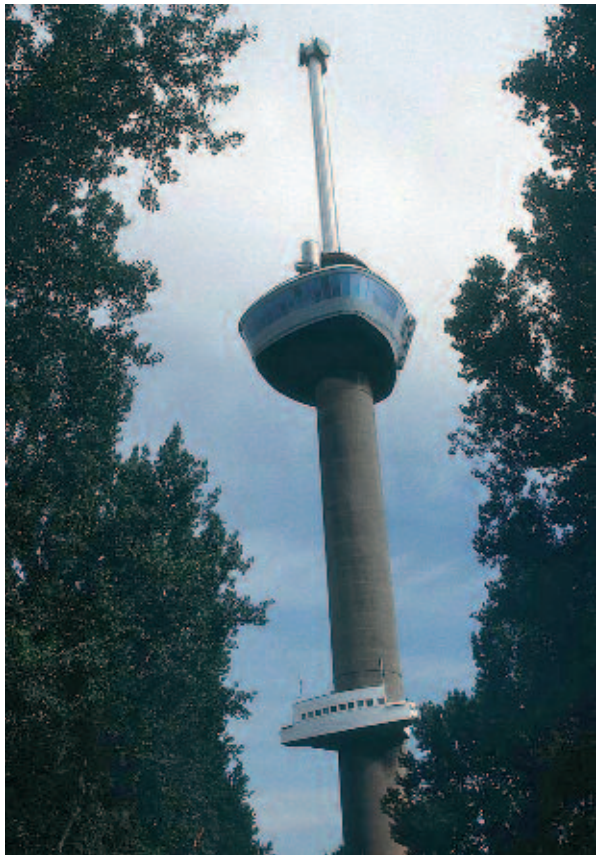

▲ *De Euromast in Rotterdam is een van de hoogste gebouwen van Nederland.*

◀ *De Grote Kerk van Delft is vooral beroemd omdat hier in 1584 Prins Willem van Oranje werd vermoord. Hij ligt hier ook begraven.*

Delft

Tussen Rotterdam en Den Haag in ligt Delft. Deze ruim 750 jaar oude stad is bekend van het Delfts blauw. Kooplieden, in dienst van de VOC, brachten van hun reizen naar de Oost ook Chinees porselein mee. In Delft ging met dit porselein namaken, en zo ontstond de Hollandse variant. Het Delftsblauwe porselein werd wereldberoemd en wordt nog steeds, met de hand, gemaakt. In het historische Delft is de geschiedenis dichtbij in de vorm van prachtige kerken, oude kloosters, een schitterend stadhuis, oude grachtjes enzovoort. Je kunt er gemakkelijk een dag doorbrengen.

Het Delftsblauwe porselein werd wereldberoemd en wordt nog steeds, met de hand, gemaakt. In het historische Delft is de geschiedenis dichtbij in de vorm van prachtige kerken, oude kloosters, een schitterend stadhuis, oude grachtjes enzovoort. Je kunt er gemakkelijk een dag doorbrengen.

De Noordzee

Veel toeristen komen voor de Noordzee. Niet alleen buitenlanders maar ook mensen uit Nederland zelf. De kust van Den Helder tot Hoek van Holland heeft een lengte van ongeveer 120 kilometer. Badplaatsen, zoals Scheveningen, Noordwijk, Zandvoort en Egmond aan Zee trekken met name veel Duitse toeristen. Ze verblijven op campings, huren een huisje of logeren in een pension. Ook de Zeeuwse stranden zijn populair. Ongeveer 20 procent van alle buitenlandse toeristen verblijft in een van de badplaatsen langs de kust.

▲ *Delftsblauw porselein.*

Van de Nederlanders gaat meer dan de helft in eigen land op vakantie, vaak naar een bungalowpark of een zomerhuisje. Veel mensen hebben een stacaravan, maar ook camperen met een tent is populair. De meest bezochte gebieden zijn de Veluwe, de Achterhoek, de Betuwe, de Friese meren, de waddeneilandenden, de badplaatsen aan de Zeeuwse kust en Zuid-Limburg. Drenthe is een echte fietsprovincie.

◀ *De Noordzeekust van het waddeneiland Ameland. Aan de andere kant van het eiland bevindt zich het Waddengebied.*

Waddeneilanden

De vijf bewoonde waddeneilanden zijn een aantrekkelijk gebied voor natuurliefhebbers en voor badgasten. Het grootste eiland Texel ligt maar een half uur varen van Den Helder. Naar Vlieland en Terschelling is avontuurlijker: je maakt een echte zeereis van ongeveer twee uur over de Waddenzee en een klein stukje Noordzee. Terschelling heeft een gevarieerd landschap en een paar pittoreske dorpen, en niet te vergeten de vuurtoren de Brandaris. Ongeveer 6 procent van alle buitenlandse toeristen bezoekt een van de waddeneilanden.

Andere gebieden waar toeristen op of aan het water kunnen vertoeven zijn de Friese meren, de IJsselmeerkust en de Zeeuwse wateren. Ze trekken gezamenlijk zo'n 7,5 procent van de buitenlandse toeristen. Ook zijn West- en Midden-Brabant en de streek rondom Nijmegen aantrekkelijke toeristenoorden (samen 12 procent).

▲ *Op de waddeneilanden is de fiets het beste vervoermiddel. Overal zijn prachtige fietspaden aangelegd.*

Er zijn bijzondere musea waar je hele speciale dingen kunt zien. Heb je wel eens gehoord van het parfumflessenmuseum? Of van het Museum Slag bij Heiligerlee? Of het Jopie Huisman Museum in Workum, waar de schilderijen en verzamelingen van kunstschilder en oud ijzer- en lompenkoopman Jopie Huisman worden bewaard?

Register

Afsluitdijk, 13, 14
Amsterdam, 7, 10, 15, 16, 17, 20, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 31, 34, 44
Anne Frank, 10
Antisemitisme, 10
Appeltaart, recept, 36
Bevrijding, 10, 20, 31
Bloembollen, 39
Deltawerken, 4, 11
Den Haag, 6, 7, 19, 20, 23, 30, 45, 46
Dijk(en), 4, 11, 13, 14, 44
Drielandenpunt, 12
Duinen, 4, 12, 13, 15, 19, 39
Energie, 30, 38
Feest, 30, 31
Franse revolutie, 8
Geuzen, 6, 7
Godsdienst, 6, 7, 29
Gouden eeuw, 7, 34
Grondwet, 9, 30
Handel, 4, 7, 8, 16, 20, 21
Hanze, 20
Haven, 4, 16, 17, 18, 20, 22, 24, 37, 40, 45
Industrie, 11, 17, 37, 38, 40
Karel V, 5, 6
Kiesrecht, 9,
Klimaat, 4, 15
Kolonie, 11
Landbouw, 34, 39, 41
Luchtvaart, 26
Maastricht, 14, 21, 26, 34
Middeleeuwen, 4, 20
Milieu, 4, 26, 30, 38, 40
Natuur, 13, 22, 30, 40, 41, 42, 43, 47
Oorlog, 7, 8, 9, 10, 11, 18, 28, 31, 37
Polder, 4, 12, 13, 41
Randstad, 20, 23
Regering, 19, 30, 45
rivier(en), 14, 18, 21
Rotterdam, 10, 18, 20, 23, 26, 34, 37, 45
Scheveningen, 19, 25, 45, 46
Schiphol, 17, 19, 20, 26
Thorbecke, 9
Tuinbouw, 13, 39
Utrecht, 6, 7, 12, 20, 23, 34
Vakbond, 9
Vervoer, 22, 23, 24, 25, 26, 29
Verzet, 6, 10, 34
Veeteelt, 13, 40
Vis, 35, 40, 44
VOC, 7, 8, 46
Wadden, 13, 15, 25, 40, 41, 46, 47
Willem van Oranje, 6, 34, 46
Zeespiegel, 4, 13

IJSLAND

N
W
Z

ATLANTISCHE OCEAAN

NOORDZEE

IERLAND

VERENIGD KONINKRIJK

NEDERLAND

BELGIË

LUXEMBURG

FRANKRIJK

ZWITSERLAND

PORTUGAL

SPANJE

MIDDELLANDSE

MAROKKO

ALGERIJE

TUNESIË

0 500 km

0 500 miles

ZWEDEN
FINLAND
NOORWEGEN
OOSTZEE
ESTLAND
LETLAND
RUSLAND
DENEMARKEN
LITOUWEN
WIT-RUSLAND
KAZACHSTAN
POLEN
DUITSLAND
TSJECHIË
SLOWAKIJE
OEKRAÏNE
KASPISCHE ZEE
MOLDAVIË
OOSTENRIJK
HONGARIJE
SLOVENIË
KROATIË
ROEMENIË
GEORGIË
AZERBEIDZJAN
ADRIATISCHE ZEE
BOSNIË-HERCE-GOVINA
SERVIË EN MONTENEGRO
ZWARTE ZEE
ITALIË
BULGARIJE
ARMENIË
MACEDONIË
IRAN
ALBANIË
TURKIJE
GRIEKENLAND
SYRIË
IRAK
MALTA
ZEE
CYPRUS
LIBANON

Nederland, het dichtbevolkte landje aan de Noordzee, is wereldwijd bekend als het land dat onder de zeespiegel ligt. Zonder de waterwerken, het product en tevens het symbool van de strijd tegen het water, zou het land voor een groot deel onderlopen. Maar er is meer. De handel heeft het land vroeger veel rijkdom gebracht en er mede voor gezorgd dat de blik blijvend naar buiten is gericht.
Op eigen bodem zijn Nederlanders een nuchter volkje. Doe maar gewoon dan doe je al gek genoeg, luidt al gauw

het commentaar als iemand iets buitensporigs doet.
Desondanks heeft Nederland zowel vroeger als nu opvallende persoonlijkheden voortgebracht op velerlei gebied. Denk maar aan Rembrand, Michiel de Ruyter, maar ook Johan Cruyff en DJ Tiësto.
Ooit was het een land met uitgestrekte bossen en groene weilanden, maar door de enorme bevolkingsgroei moeten de Nederlanders tegenwoordig heel zuinig zijn op de natuur die nog rest. Het land is bijna volgebouwd en heeft een dicht wegennetwerk.

Wist je dat:
... bijna alle Nederlanders een fiets hebben?
... de wegen desondanks dagelijks verstopt zitten met files?
... de oranjegekte eigenlijk nauwelijks iets te maken heeft met het koningshuis?
... brandnetels gemeen prikken als je ze aanraakt?
... koeien tegenwoordig vaker op stal staan dan in de wei?

Europees Platform voor het Nederlandse Onderwijs
KIT Publishers